

Έργο: Φαιστός 2013-2017 – Η δραστηριότητα του Πανεπιστημίου της Κατάνια

Αθήνα, 27η Οκτωβρίου 2017

(DIA 1) Η δραστηριότητα του Πανεπιστημίου της Κατάνια, του Κέντρου Κρητικής Αρχαιολογίας και του Τομέα Κλασικών Σπουδών, πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου “Το ανάκτορο και η πόλις”, σε στενή συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Βενετίας.

Το Πανεπιστήμιο της Κατάνια έχει κινηθεί πάνω σε τρεις άξονες: τη μελέτη του υλικού και τις δραστηριότητες στο πεδίο, την ψηφιοποίηση και την επικοινωνία.

Η μελέτη του υλικού έχει ως επικεφαλής, στην Κατάνια, τη Simona Todaro για τη Νεολιθική και την Πρωμινωική (ΠΜ) περίοδο, τον Orazio Palio για την Υστερομινωική Ι (ΥΜΙ), το Francesco Tomasello για την ΜΜ αρχιτεκτονική, και το Marco Camera για την ελληνική κεραμική.

(DIA 2) Η δραστηριότητα στο πεδίο επικεντρώθηκε σε δύο τομείς. Η καθ'αυτό ανασκαφή έγινε στα νοτικά του λεγομένου ελληνικού ναού, για να αποκαλυφθεί η συνέχεια του κτιρίου που είχε ήδη διερευνηθεί από τον Doro Levi. Το αποτέλεσμα ήταν απροσδόκητο. Όντως, η στρωματογραφική αλληλουχία είχε επηρεαστεί βαθιά από τρία γεγονότα: από την απομάκρυνση των παλαιότερων δομών κατά την διάρκεια της πρωτογεωμετρικής και της γεωμετρικής περιόδου **(DIA 3)** Εδώ μπορείτε να δείτε τις λαξευτές στο βράχο για τους ογκόλιθους ενός μινωικού τοίχου, που αφαιρέθηκαν στην γεωμετρική εποχή-, και από δύο κατολισθήσεις που χρονολογούνται μεταξύ των τελών του τετάρτου και των τελών του τρίτου αιώνα προ Χριστού **(DIA 4)**. Τα επεισόδια αυτά έχουν σβήσει πολλά από τα προηγούμενα επίπεδα.

Εν τούτοις, είναι δυνατή η ανασύνθεση των επακολούθων γεγονότων.

(DIA 5) Η πρώτη φάση αποτελείται από την οικία της Μεσομινωικής ΙΙΙ, της οποίας την ανασκαφή είχε αναλάβει ο Levi. Πάνω σε αυτή είχε προστεθεί, με μία ανύψωση του πατώματος, ένα μεγάλο κτίριο ορθογώνιας κάτοψης, οριοθετημένο από χοντρούς τοίχους με λαξευμένους τετράγονους λίθους, που μπορεί να χρονολογηθεί μεταξύ της ΜΜΙΙΒ και των αρχών της ΥΜΙ. **(DIA 6)** Εν μέρει πάνω σε αυτό είχε χτιστεί η Οικία κάτω από το ναό, που ο Pernier είχε ήδη ερευνήσει. Αυτή η Οικία αποτελούνταν από ένα δωμάτιο με έναν πυλώνα (pillar cript), ένα πλακόστρωτο πολύθυρο και μια ανοικτή αυλή. Χρονολογικά, επί τη βάσει των δυο τομών, η κατασκευή της τοποθετείται στην ΥΜΙΑ **(DIA 7)** και βρήκαμε διάφορα τμήματα τοιχογραφιών με σπειροειδές και μαργαριτοειδές μοτίβο, που ταιριάζουν με εκείνα που βρέθηκαν στις αρχές του εικοστού αιώνα, και επιτρέπουν την ανακατασκευή μιας ζωφόρου που βρισκόταν πάνω στα πολύθυρα.

Η ζωή της οικίας ήταν σύντομη και μάλλον εγκαταλείφθηκε πριν από τις αρχές της ΥΜΙΒ, ακριβώς στην ίδια περίοδο κατά την οποία ολοκληρώθηκε το δεύτερο ανάκτορο. **(DIA 8)** Ο χώρος ήταν κατειλημμένος από μια κλίμακα, ίσως για την πρόσβαση στο κεντρικό κτίριο. Όσον αφορά την ΥΜΙΙΙ, ο χώρος παραμένει απλώς ένα δωμάτιο κολλημένο στο νότιο τοίχο του ανακτόρου.

(DIA 9) Στην γεωμετρική, ανατολίζουσα και αρχαϊκή εποχή ανήκει μια σειρά τοίχων, των οποίων η λειτουργικότητα δεν είναι εύκολο να ερμηνευθεί.

Τα χαμηλότερα επίπεδα, που χρονολογούνται από τον όγδοο αιώνα και τις αρχές του εβδόμου αιώνα, πιθανότατα ανήκουν σε οικίες, με ένα κατάφλι και τα απομεινάρια μιας εστίας, αλλά είχαν καλυφθεί από μια σειρά μικρών παράλληλων τοίχων **(ΔΙΑ9βισ)**, η χρησιμότητα των οποίων είναι αβέβαιη. Η πιο πιθανή υπόθεση είναι ότι πρόκειται για το σκελετό μιας ράμπας παρόμοιας με την λεγόμενη «γεωμετρική» ράμπα **(ΔΙΑ9γ)**, που ανέβαινε το λόφο.

(ΔΙΑ 10) Με αυτούς τους τοίχους πρέπει να συνδεθεί ο μεγάλος τοίχος που βρέθηκε από τον Pernier κάτω από το ναό, ο οποίος φαίνεται να είναι ένα τοίχωμα υποστήριξης ενός ανοιχτού χώρου, ίσως μιας πλατείας, ή ίσως ενός δευτέρου τμήματος της ράμπας προς την κορυφή του λόφου. Η φάση αυτή θα πρέπει να είναι σύγχρονη με τις οικίες

της γεωμετρικής περιόδου που διασώζονται στα δυτικά του ναού.

(DIA 11) Η κατασκευή του ναού προκάλεσε μια συνολική αναδιοργάνωση. Επόμενοι τοίχοι έκοψαν τους παλαιούς εν μέρει, ο χώρος πιθανότατα ισοπεδώθηκε και το πάτωμα ανυψώθηκε. Η χρονολόγηση, που συνάγεται από το στρώμα της καταστροφής των τοίχων, και από τα θραύσματα στα θεμέλια του ναού, πρέπει να τοποθετηθεί κατά το πρώτο τέταρτο του έκτου αιώνα προ Χριστού, αλλά εννοείται πως δεν αποκλείονται μεταγενέστερες ανακαινίσεις. Ωστόσο, ακόμη δεν είναι σαφές ποιά είναι το πάτωμα του χώρου κατά την διάρκεια της χρήσης του κτιρίου. Οι επόμενες φάσεις δυστυχώς αντιπροσωπεύονται μόνο από θραύσματα που βρέθηκαν στις κατολισθήσεις.

(DIA 12) Βορειοανατολικό Συγκρότημα. Διαφορετικού χαρακτήρα ήταν οι έρευνες στο βορειοανατολικό συγκρότημα, που αποτελείται από ένα σύνολο από τέσσερα κτίρια (που ονομάζονται Δωμάτια εκατόν ένα, έως το εκατό τέσσερα) και χρονολογούνται μεταξύ της MMIII και της YMI. Ο περίφημος δίσκος της Φαιστού αποκαλύφθηκε στο δωμάτιο εκατόν ένα.

(DIA 13) Το συγκρότημα αυτό είχε ερευνηθεί ευρέως από τον Pernier μέχρι και το βράχο σε ορισμένες περιπτώσεις, για αυτό το λόγο οι παρεμβάσεις συνίσταντο από μικρές δοκιμαστικές τομές και από μια συστηματική ανάλυση της τοιχοποιίας, αν και, δυστυχώς, συχνά έχει αναστηλωθεί σε μεγάλο βαθμό. Τα αποτελέσματα είναι τα εξής.

Κατά τη διάρκεια της προανακτορικής φάσης (ΠΜIII/ MMIA) όλη η βορειοανατολική πτέρυγα πρέπει να χρησιμοποιούνταν ως χώρος απόθεσης οστών και κεραμικών που πιθανότατα προέρχονταν από την κορυφή του λόφου. Αυτός ο χώρος απόθεσης παρουσιάζει ίχνη καύσης και αποτελείται πιθανώς από τα κατάλοιπα αυτών των επεισοδίων γιορτών και «επιδεικτικής κατανάλωσης» που προσδιορίστηκαν από τη Todaro.

(DIA 14) Με τη MMIB υπήρξε μια αναδιοργάνωση μέσω της κατασκευής ενός τοίχου που διέτρεχε την πλαγιά του λόφου και φαίνεται να οριοθετεί το ανάκτορο από το βόρειο τμήμα. Εδώ οικοδομήθηκε μια χειροτεχνική μονάδα, πιθανότατα στην ύπαιθρο, το οποίο χαρακτηρίζεται από μια λεκάνη από επίχρυσμα και από ένα μικρό κανάλι.

(DIA 15) Στις αρχές της MMIII παρατηρείται μια έντονη οικοδομική δραστηριότητα που οδηγεί σε σύντομο χρονικό διάστημα στην ολοκλήρωση του βορειοανατολικού συγκροτήματος. Το συγκρότημα αυτό γνώρισε διάφορες κατασκευαστικές φάσεις που προσπαθούμε να ανασυνθέσουμε. **(DIA 16)** Ενδιαφέροντα αποτελέσματα έχουν προέλθει από το δωμάτιο εκατόν ένα, το οποίο χάρη στις ανασκαφές μας αποδείχθηκε ένα εργοστήριο επεξεργασίας υγρών. Πέραν τούτου, εδώ βρέθηκε ένα θραύσμα μιας πινακίδας γραμμικής α. Μαζί με το δίσκο και την πινακίδα PH1 αυτά τα κείμενα δείχνουν το ενδιαφέρον της διοίκησης για την χειροτεχνική παραγωγή. Στο δωμάτιο εκατόν τρία έχει ταυτοποιηθεί ένα κανάλι καταχωμένο με κεραμικά και οστά ζώων, επιβεβαιώνοντας ότι η περιοχή λειτουργούσε ως χώρος προετοιμασίας των φαγητών για μια αίθουσα δεξιώσεων στον πρώτο όροφο (banquet hall).

Μια σειρά από ενδιαφέροντα στοιχεία βγήκε στο φως για τις φάσεις μετά την νεοανακτορική περίοδο. Όπως είναι γνωστό, όλες οι ακόλουθες δομές είχαν συνήθως αποδοθεί σε ένα «Ελληνικό» στάδιο χωρίς μια συγκεκριμένη χρονολογία.

Η ανασκαφή του δωματίου εκατόν δύο Lambda, το οποίο δεν είχε ερευνηθεί μέχρι το βράχο, αντιθέτως έχει επιτρέψει μια ακριβέστερη χρονολόγηση. **(DIA 17)** Ο χώρος παρουσιάζει μια φάση MMIII που επικαλύπτεται από ένα ορθογώνιο δωμάτιο με γεωμετρικούς παραλληλεπίπεδους δομούς, παρόμοιους με εκείνους που χρησιμοποιούνταν στις μινωικές οικίες στη δυτική πλευρά της δυτικής αυλής. Η χρονολόγησή του περιορίζεται μεταξύ της YMIIB (από τις αποθέσεις θεμελίωσης), και της YMIIG (από τις αποθέσεις καταστροφής), δηλαδή μεταξύ του δεκάτου τρίτου και του δωδεκάτου αιώνα. Στην ελληνική εποχή οι τοίχοι χρησιμοποιήθηκαν πάλι με επένδυση από μικρές πέτρες, και την χρήση μινωικών ογκολίθων σαν ορθοστάτες, όπως στο δωμάτιο N που ανέσκαψε ο La Rosa το 1994 και χρονολογείται στη Πρωτογεωμετρική περίοδο. Πάνω σε αυτό, στην ελληνιστική περίοδο, θα κτιστεί ένας μεγάλος τοίχος.

(DIA 18) Ο συνδυασμός των κεραμικών και των αρχιτεκτονικών στοιχείων μας έδωσε τη δυνατότητα να τοποθετήσουμε τις λίγες δομές που διασώθηκαν στην YMIIB / Γ, στην Πρωτογεωμετρική-γεωμετρική εποχή και στην

ελληνιστική περίοδο.

Με την κατασκευή του πρώτου ανακτόρου η βόρεια περιοχή χωρίζεται εν όψει παραγωγικών δραστηριοτήτων. Μετά την καταστροφή του πρώτου ανακτόρου, όπως ήδη πρότεινε ο καθηγητής Carinci το χίλια εννιακόσια ογδόντα εννέα (1989), οι διοικητικές, παραγωγικές, θρησκευτικές και οικιστικές πράξεις μεταφέρθηκαν στις γειτονικές περιοχές, παραδείγματος χάριν στα δωμάτια του συγκροτήματος N, η Maison στο νότο και η Οικία κατο από το ναο. Μόνο στην ΥΜΙΒ το δεύτερο ανάκτορο αποκτάει την πλήρη του μορφή, και αυτό οδηγεί, στο Νότιο μέρος, στην εγκατάλειψη των γύρω οικιών και στη δημιουργία ενός πλατώματος, εν μέρει με πλακόστρωτο. Κατά πάσαν πιθανότητα η πρόσβαση επιτρεπόταν από την σκάλα κάτω από το ναό, η οποία αδιαμφισβήτητα επαναχρησιμοποιόταν κατά τη διάρκεια της ελληνικής περιόδου. Για την ΥΜΙΙΙ τα αρχιτεκτονικά στοιχεία γίνονται πιο εμφανή, προσδιορίζοντας μια νέα κατοικημένη περιοχή, που αντιστοιχεί στο είδος διασκορπισμένου οικισμού που πρότεινε η Borgna για την «μυκηναϊκή» φάση της Φαιστού. Ομοίως επιβεβαιώνεται η συνέχεια ανάμεσα στα τέλη της Εποχής του Χαλκού και τις αρχές της Εποχής του Σιδήρου, καθώς και μια ριζική αναδιοργάνωση του πολεοδομικού σχεδιασμού στη Νότια πλευρά μεταξύ των τελών της ανατολίζουσας/ αρχών της αρχαϊκής περιόδου και των επομένων φάσεων.

(ΔΙΑ 20) Ψηφιακή Φαιστός. Ο δεύτερος άξονας των δραστηριοτήτων αφορούσε το πρόγραμμα "Ψηφιακή Φαιστός", ή "Digital Phaistos". Η κύρια δυσκολία για τον ερευνητή ασχολείται με τη μελέτη των ανασκαφών της Φαιστού είναι αυτή που σχετίζεται με μια ανισοβαρή τεκμηρίωση, δημοσιευμένη και αδημοσίευτη, καρπός μιας αένας έρευνας. Το πρότζεκτ "Ψηφιακή Φαιστός" προβλέπει μια ψηφιοποίηση της γραπτής, απεικονιστικής και φωτογραφικής τεκμηρίωσης των ανασκαφών του Pernier, του Levi και του La Rosa, ώστε να καταστεί χρήσιμη καταλλήλως.

Η Κατάνια συνέχισε την ψηφιοποίηση που είχε ήδη ξεκινήσει ο La Rosa, μεταγράφοντας τα ημερολόγια και ψηφιοποιώντας τα δελτία καταγραφής της Φαιστού και της Αγίας Τριάδας (μιλάμε δηλαδή για περίπου δεκαέξι χιλιάδες δελτία), κάνοντας συγκερασμό στα σχέδια του Stefani και του Oliva, οργανωμένα κατά τα χρονολογικά στοιχεία του κάθε επιπέδου.

(ΔΙΑ 21) Επίσης το Πανεπιστήμιο της Κατάνια έχει δημιουργήσει, μέσω διδακτορικής μελέτης και χάρη σε μια γενναιόδωρη επένδυση του INSTAP (Institute for Aegean Prehistory), μια βάση δεδομένων για τη διαχείριση των ευρημάτων. Η βάση δεδομένων είναι δομημένη σε είκοσι έξι αρχεία μέσω των οποίων μπορεί κανείς να διαχειριστεί ένα ευρύ φάσμα δεδομένων, και γραφικών σε αντιπαράθεση με τα κείμενα, που σχετίζονται με τον χώρο και τα ευρήματα.

Εκτός από τα πλεονεκτήματα μιας σχεσιακής βάσης δεδομένων, η ίδια προσφέρει τρία επιπλέον αποτελέσματα: α) τη δυνατότητα σύνδεσης μεταξύ των στοιχείων που έχουν σχέση με τις παλαιές ανασκαφές και τα αποτελέσματα των νέων ερευνών. β) τη δυνατότητα ανάλυσης και ερμηνείας των γενικών πλαισίων και γ) τον προσδιορισμό των συνεχιζόμενων και σχέσεων μεταξύ των τεχνουργημάτων (intra-site analysis), με σκοπό τον προσδιορισμό της λειτουργίας ορισμένων κατηγοριών αντικειμένων, όπως τα μικρά ευρήματα.

(ΔΙΑ 22) Όλα τα συλλεχθέντα μέχρι στιγμής στοιχεία ενσωματώθηκαν στην πλατφόρμα της βάσης γεωγραφικών δεδομένων (GIS): τα τρισδιάστατα σχέδια που δημοσιεύθηκαν ξεχωριστά και δεν προστέθηκαν ποτέ (όπως ο ελληνιστικός οικισμός), η γραφική και η φωτογραφική τεκμηρίωση προερχόμενη από τις νέες ανασκαφές, καθώς και μια ορθοφωτογραφία του ανακτόρου της Φαιστού που πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Σαλέρνο. Ο καθηγητής Fausto Longo μας την έχει απλόχερα χορηγήσει και τον ευχαριστούμε εγκάρδως. Η εν λόγω ορθοφωτογραφία έχει συσταθεί με την πρόσθεση των ορθοφωτογραφιών των περιοχών που ανασκάφηκαν από το δυο χιλιάδες δεκαπέντε (2015), **(ΔΙΑ 23)** και θα πρέπει να ολοκληρωθεί με την προσθήκη μιας ορθοφωτογραφίας των σκεπασμένων χώρων από σαρωτή λέιζερ.

(ΔΙΑ 24) Επικοινωνία. Η τελευταία φάση του πρότζεκτ "Το ανάκτορο και η πόλις" είναι η ανταλλαγή των δεδομένων εν πρώτοις με την επιστημονική κοινότητα. Μια από τις εξελίξεις που προβλέπονται είναι να δημιουργηθεί

μια διαδικτυακή πλατφόρμα για την βάση γεωγραφικών δεδομένων (GIS) για την ηλεκτρονική δημοσίευση των δεδομένων.

Όμως υπάρχει και μια άλλη πτυχή της επικοινωνίας σχετικά με το ευρύτερο κοινό. Ένα πρόβλημα που αντιλαμβάνονται οι επισκέπτες στο ανάκτορο της Φαιστού είναι η αντικειμενική δυσκολία κατανόησης των ερειπίων. Να προστεθεί ότι σχεδόν το ένα τρίτο του ανακτόρου δεν είναι προσβάσιμο για λόγους ασφαλείας.

(DIA 25) Ως εκ τούτου, έχει ξεκινήσει μια τρισδιάστατη αναπαράσταση η οποία θα αποτελέσει βάση για μια εικονική περιήγηση στους απρόσιτους χώρους.

Αυτή τη στιγμή πραγματοποιήθηκαν τα γυρίσματα σε 3D μέσω φωτομοντελοποίησης και σαρωτή λέιζερ στη στους μη προσβάσιμους για τους επισκέπτες Νότιο-Δυτικό χώρο και τη βόρεια περιοχή (Quartiere Levi) και στη βόρεια περιοχή, μη προσβάσιμη για τους επισκέπτες, καθώς και στο δωμάτιο εκατόν ένα. Στη βόρεια περιοχή έγιναν επίσης γυρίσματα τριακοσίων εξήντα (360) μοιρών πάντα για ενημερωτικούς σκοπούς.

(ΔΙΑ 26) Εν τέλει σχεδιάζουμε μια εικονική περιήγηση στη συνοικία Levi (quartiere Levi) και δείχνουμε την πρώτη φάση επεξεργασίας της που θα πρέπει να ολοκληρωθεί του χρόνου.

(DIA 26) Ένας άλλος στόχος είναι η παραγωγή μερικών ανακατασκευών που σκοπεύουν στην κατανόηση των διαφορετικών φάσεων του ανακτόρου. Το Κέντρο Κρητικής Αρχαιολογίας, το Τμήμα Μηχανικών και το IP Lab (Image Processing Lab) της Κατάνια αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της σχέσης μεταξύ της αποτύπωσης και της αναπαράστασης, για να φτάσουμε στο σημείο να μπορούμε να φτιάξουμε ακόμη και μοντέλα επαυξημένης πραγματικότητα.

Ταυτόχρονα θα ξεκινήσει μια μελέτη σχετικά με το πώς να διηγηθεί κανείς την ιστορία της Φαιστού και, προ πάντων, για το ανάκτορο της Φαιστού, με στόχο να είναι σε θέση να παρέχει μια αφήγηση που να είναι όχι μόνο επιστημονικά ορθή, αλλά και διαδραστική και περιεκτική της διάρκειας χρήσης του αρχαιολογικού αυτού χώρου.

Από τις δικές μας τομές, επομένως, είναι σαφές ότι η παρουσία του ανακτόρου οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στις γειτονικές περιοχές.

Με την κατασκευή του πρώτου ανακτόρου, η βόρεια περιοχή χωρίζεται με σκοπό τις παραγωγικές δραστηριότητες. Μετά την καταστροφή του πρώτου ανακτόρου, όπως έχει ήδη προτείνει ο καθηγητής Carinci το χίλια εννιακόσια ογδόντα εννέα (1989), οι διοικητικές, παραγωγικές, θρησκευτικές και οικιστικές δραστηριότητες μεταφέρθηκαν στις γειτονικές περιοχές, παραδείγματος χάριν στα δωμάτια του συγκροτήματος N, στη Maison στο νότιο μέρος και στην Οικία κάτω από το ναό. Μόνο στην ΥΜΙΒ το δεύτερο ανάκτορο αποκτάει την πλήρη του μορφή, και αυτό οδηγεί, στο νότιο μέρος, στην εγκατάλειψη των γύρω οικιών και στη δημιουργία ενός πλατώματος, εν μέρει με πλακόστρωτο. Κατά πάσα πιθανότητα υπήρχε πρόσβαση από την σκάλα κάτω από το ναό, η οποία αδιαμφισβήτητα επαναχρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της ελληνικής περιόδου. Για την ΥΜΙΙΙ τα αρχιτεκτονικά στοιχεία γίνονται πιο εμφανή, προσδιορίζοντας μια νέα κατοικημένη περιοχή, που αντιστοιχεί στο είδος διασκορπισμένου οικισμού που πρότεινε η Borgna για την «μυκηναϊκή» φάση της Φαιστού. Ομοίως επιβεβαιώνεται η συνέχεια ανάμεσα στα τέλη της Εποχής του Χαλκού και τις αρχές της Εποχής του Σιδήρου, καθώς και μια ριζική αναδιοργάνωση του πολεοδομικού σχεδιασμού στη νότια πλευρά μεταξύ των τελών της ανατολίζουσας/αρχών της αρχαϊκής περιόδου και των επομένων φάσεων.